

บทที่ 4

รูปลักษณะของเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของไทยและลาว

จากบทที่ 2 ที่กล่าวถึงลักษณะของเหรียญกระษาปณ์ทั่วไปในทางสากล ไม่ว่าจะเป็นการปรากฏใบหน้าประมุขของชาติ การปรากฏตราแผ่นดิน หรือแม้แต่ปรากฏข้อความต่างๆบนหน้าเหรียญนั้น ในส่วนของเหรียญกระษาปณ์ของไทยก็มีลักษณะต่างๆ เช่นเดียวกับที่กล่าวข้างต้น

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะขอแยกกล่าวออกเป็นสองส่วน โดยส่วนแรกจะกล่าวถึงเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของไทย ส่วนที่สองจะกล่าวถึงเหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของลาวที่ใช้ในยุคอาณานิคมของฝรั่งเศส (อินโดจีน-ฝรั่งเศส) และหลังจากที่ลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว (พระราชอาณาจักรลาว)

4.1 เหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของไทย

เหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของไทย จะกล่าวถึงเฉพาะเหรียญที่มีสัญลักษณ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้วิจัยกำลังศึกษา (ส่วนเหรียญอื่นๆที่มีได้มีสัญลักษณ์โดดเด่น หรือเหรียญที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้ หรือเหรียญชนิดที่คล้ายกันกับที่ผู้วิจัยกำลังกล่าวถึงแต่ราคาหน้าเหรียญต่างกัน ผู้วิจัยจะไม่กล่าวถึง)

4.1.1 เหรียญกระษาปณ์ไทย

4.1.1ก) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 4

ภาพที่ 4.1 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งบาท¹

¹ ที่มาของภาพในส่วนนี้ ดู สถาพร บุญเกตุ, *กษาปณ์ไทย* (กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาคารพิมพ์, 2542), หน้า 71-137.

ด้านหัว เป็นรูปของพระมหาพิชัยมงกุฏ ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา โดยมีดาวหกแฉกแปดดวงกระจายเป็นวงโดยรอบทั้งด้านหัวและด้านก้อย โดยแต่ละดวงให้แทนความหมายว่า เท่ากับราคา 1 เฟื้อง (โดย 2 เฟื้อง เท่ากับ 1 สลึง) ดังนั้น แปดเฟื้องจึงเท่ากับ 1 บาท

ด้านก้อย เป็นรูปของข้างในวงจักร

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน มีราคาหน้าเหรียญต่างๆนอกจากหนึ่งบาทแล้ว ยังมีราคาถึงบาท สลึง เฟื้อง และกึ่งเฟื้อง โดยมีรูปลักษณะที่เหมือนกัน แต่ต่างกันเพียงน้ำหนัก ดาวที่ประดับ และขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลางของเหรียญ

ในภาพที่ 4.1 มักจะมีผู้เข้าใจผิดว่าเหรียญกระษาปณ์ดังกล่าว เกิดขึ้นจากสนธิสัญญาเบาว์ริง ที่สยามได้ลงนามกับอังกฤษเมื่อปี ค.ศ. 1855 (พ.ศ. 2398) จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องผลิตเหรียญกระษาปณ์อย่างตะวันตก ในทัศนะของผู้วิจัย ถือว่าเป็นเพียงสาเหตุหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากผู้วิจัยได้รับคำตอบจากการสัมภาษณ์ คุณนวรรตน์ เลขะกุล จึงทำให้ทราบว่า ในทางตรงกันข้ามรัชกาลที่ 4 ทรงเล็งเห็นว่าการใช้เครื่องจักรผลิตเหรียญกระษาปณ์แบบตะวันตกนั้น เนื่องจากว่าหน้าเหรียญกระษาปณ์จะมีการใส่ลวดลายเพิ่มเติมจำนวนมาก อันต่างไปจากเงินพดด้วงของไทยที่มีแต่เพียงตราจักรและตรามงกุฏเท่านั้น ซึ่งเป็นสาเหตุที่ง่ายต่อการทำเงินแดง (เงินพดด้วงปลอม)

ทั้งนี้การที่พดด้วงมีตราสองตราดังกล่าวนั้น จะทำให้ง่ายต่อการปลอมแปลงมาก สิ่งนี้พระองค์ทรงได้เรียนรู้ และทราบจากประสบการณ์การทำเงินพดด้วงตราใหม่ออกใช้ในต้นรัชกาลรวมไปถึงการได้สนทนากับบาทหลวงปาลเลอกัวซ์เกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง และระบบการเงินของต่างประเทศมาก่อนหน้านั้นแล้ว อีกทั้งพระองค์ยังทรงเล็งเห็นว่าการใช้เครื่องจักรผลิตเหรียญกระษาปณ์ จะทำให้สามารถผลิตเงินตราด้วยความรวดเร็ว

ด้วยเหตุดังนี้ จึงทำให้พระองค์ทรงริเริ่มการผลิตเงินตราเป็นแบบตะวันตก ซึ่งทัศนะดังกล่าวของคุณนวรรตน์ ได้หักล้างกับหลักฐานต่างๆ ที่มีกล่าวในหนังสือและตำราต่างๆ ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตจากพดด้วงไปเป็นเหรียญกระษาปณ์แบบตะวันตก โดยในตำราเหล่านั้นมักจะเน้นและให้ความสำคัญกับการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงมากที่สุด และจากการลงนามสนธิสัญญาเบาว์ริงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผลิตเงินพดด้วงไม่พอ

คุณนวรรตน์ กล่าวเพิ่มเติมว่า หากลองไปอ่านในประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 ก็จะทราบว่าสาเหตุหลักที่พระองค์ทรงต้องการแก้ปัญหาก็คือ เกิดมีเงินพดด้วงปลอมในรัชกาลของพระองค์จำเป็นต้องมีประกาศออกมา ส่วนการแก้ปัญหาเงินพดด้วงขาดแคลนและผลิตไม่ทัน ก็ได้แก้ปัญหาอย่างเรียบง่ายแล้วโดยการให้นำเหรียญต่างประเทศมาใช้ชำระหนี้และภาษีแทนเงินบาทได้ และเพื่อให้ประชาชนเชื่อในความบริสุทธิ์ของเนื้อเงิน จึงได้นำเหรียญเพื่อการค้า (Trade dollar) เช่น เหรียญนุก

เม็กซิโก มาทำการตอกตราจักรและมงกุฎลงไปบนหน้าเหรียญ ซึ่งเป็นคนละประเด็นกับการแก้ปัญหาเงินขาดแคลน แต่ในตำราส่วนใหญ่มักจะนำเรื่องการลงนามในสนธิสัญญา มาปะปนกับการผลิตเงินผิดดวงไม่เพียงพอ จึงทำให้ออกมาในแนวทางว่า เพราะการค้าขายตัวจึงทำให้มีการผลิตเหรียญกระษาปณ์อย่างตะวันตก

ภาพที่ 4.2 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งโสฬส

ด้านหัว เป็นรูปของพระมหาพิชัยมงกุฎ ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา
ด้านก้อย เป็นรูปของช้างในวงจักร โดยมีตัวอักษรภาษาไทย จีน และอังกฤษ ปรากฏอยู่บนหน้าเหรียญ โดยระบุข้อความว่า “สิบหกอันเปนเฟื้อง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อดีบุก

ภาพที่ 4.3 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งอัฐ

ด้านหัว เป็นรูปของพระมหาพิชัยมงกุฎ ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา
ด้านก้อย เป็นรูปของช้างในวงจักร โดยมีตัวอักษรภาษาไทย จีน และอังกฤษ ปรากฏอยู่บนหน้าเหรียญ โดยระบุข้อความว่า “แปดอันเปนเฟื้อง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อดีบุก

เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาโสฬสและอัฐนั้น (ดูภาพ 4.2 และ 4.3) ได้มีมูลเหตุการผลิตจากการที่สยามตั้งแต่ยุคโบราณได้ใช้หอยเบี้ยเป็นเงินปลีกย่อยในการซื้อขายกัน และมีการกำหนดในกฎหมายโบราณว่า ให้คิดเบี้ยจำนวนแปดร้อยเบี้ยเท่ากับ ราคา 1 เฟื้อง แต่ครั้งต่อมา ราคา

1 เฟื้อง แลกจำนวนเบี้ยได้น้อยลง เช่น ในครั้งที่มีการตั้งกรุงรัตนโกสินทร์พบว่า ใน 1 เฟื้อง แลกได้เพียง 200 เบี้ยเท่านั้น ประกอบกับในระยะเวลาต่อมา เมื่อลูกค้าจากต่างประเทศนำหอยเบี้ยมาแลกเปลี่ยน จึงทำให้หอยเบี้ยมีหมุนเวียนในตลาดมาก เมื่อมีหมุนเวียนอยู่ในตลาดมากจึงทำให้ราคาของหอยเบี้ยตกลง เช่น จากเดิมที่ 1 เฟื้อง แลกได้ 800 เบี้ย ราคาจะตกลงมาเป็น 1 เฟื้อง แลกได้ 1,300 เบี้ย ดังนั้น

“...บัดนี้ ในกรุงเทพมหานครคิดประกอบการกลไฟทำกะแปะดิบทุกผสมด้วยทองแดงแลดิบทุกคำ ทำให้แข็งกว่าดิบทุกปรกติ มีพื้นเกลี้ยงเกลาคดี แลวดลายเรียบร้อย หน้าหนึ่งมีตราจักรรูปข้างอยู่กลาง มีอักษรไทยบอกประมาณอยู่ข้างบน เลขแลอักษรอังกฤษบอกประมาณกระหนาบอยู่สองข้าง มีอักษรจีนบอกประมาณอยู่ข้างล่าง เพื่อจะให้รู้ง่ายทั้งสามภาษา ซึ่งเป็นจำพวกขายค้าโตใหญ่ได้รู้เสมอกันหน้าหนึ่งมีตราประจำปีตยุบนี้ เพื่อจะให้รู้ว่าเป็นของเกิดขึ้นในแผ่นดินปีตยุบนี้ทุกแผ่น กะแปะอย่างนี้ก็หมดจดดี เกลี้ยงเกลากว่ากะแปะทองเหลืองเงิน แลกะแปะสังกะสีของญวน แลปีทองเหลืองหล่อเช่นใช้ในบ่อนเบี้ยทั้งปวง เห็นเป็นแนวว่าผู้อื่นไม่ทำปลอมได้ ควรจะใช้ทั่วทั้งพระราชอาณาเขต กะแปะอย่างใหม่นี้มีเป็นสองขนาด เพื่อจะให้ใช้แทนเบี้ยร้อยแลเบี้ยห้าสิบ ในเบี้ย 800 ต่อเฟื้อง ตามพระราชกำหนดกฎหมาย ราษฎรจะได้ซื้อขายแก่กันง่าย ๆ ไม่ช้าต้องเสียเวลานั่งนับเบี้ยอยู่อย่างก่อน กะแปะอย่างใหญ่ซึ่งมีริ้วใช้แทนเบี้ยร้อย 8 กะแปะเป็นเฟื้องให้เรียกว่าอัฐ นับกันว่าอัฐหนึ่งสองอัฐขึ้นไปจนแปดอัฐเป็นเฟื้อง กะแปะอย่างน้อยข้างเกลี้ยง ใช้แทนเบี้ยห้าสิบ 16 กะแปะเป็นเฟื้องให้เรียกว่าโสฬส...” (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2548 : 298)

ซึ่งก็หมายความว่าเหรียญกระษาปณ์ราคา 1 อัฐ เทียบให้เท่ากับ 100 เบี้ย ดังนั้น 8 อัฐ (800 เบี้ย) จึงเท่ากับ 1 เฟื้อง ส่วน 1 โสฬส เทียบให้เท่ากับ 50 เบี้ย ดังนั้น 16 โสฬส (800 เบี้ย) จึงเท่ากับ 1 เฟื้อง กล่าวอีกแง่หนึ่ง พระองค์ทรงต้องการแก้ปัญหาหอยเบี้ยราคาตกต่ำ โดยการกำหนดมูลค่าการแลกเปลี่ยนให้คงที่

ภาพที่ 4.4 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งเสี้ยว

ด้านหัว เป็นรูปของพระมหาพิชัยมงกุฏ ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา
 ด้านก้อย เป็นรูปของช้างในวงจักร โดยมีตัวอักษรภาษาไทย จีน และอังกฤษ ปรากฏ
 อยู่บนหน้าเหรียญ โดยระบุข้อความว่า “สี่อันเป็นเฟื้อง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อทองแดง มีทั้งแบบบางและแบบหนา

ภาพที่ 4.5 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งซีก

ด้านหัว เป็นรูปของพระมหาพิชัยมงกุฏ ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา
 ด้านก้อย เป็นรูปของช้างในวงจักร โดยมีตัวอักษรภาษาไทย จีน และอังกฤษ ปรากฏ
 อยู่บนหน้าเหรียญ โดยระบุข้อความว่า “สองอันเป็นเฟื้อง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อทองแดง มีทั้งแบบบางและแบบหนา

เหรียญเสี้ยวและซีก (ภาพ 4.4 และ 4.5) ได้ออกมาโดยการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยน ที่
 “สี่เสี้ยวเป็นหนึ่งเฟื้อง” ส่วนเหรียญซีกก็กำหนดว่า “สองซีกเป็นหนึ่งเฟื้อง” ทั้งนี้แต่เดิมนั้น ได้
 ผลิตให้เหรียญมีความหนามาก แต่ครั้ง

“...พระวิสุทธิโยธามาตย์ คิดว่าจะให้ราคาทองแดงของซีกเท่ากับสี่เฟื้องและ
 ให้ราคาทองแดงของเสี้ยวเท่ากับส่วนที่ 4 ของเฟื้อง จึงทำขึ้นในทอดแรกซีก
 เสี้ยวหนาไป เมื่อทรงโปรยทรงตั้งทานแก่ราษฎร ถูกศิระคนผู้รับแจกบ้างพก
 ข้างบ้าง จึงทรงพระราชดำริว่า รูปทองแดงที่ทำขึ้นใช้ มีตราประทับแลมีอักษร

บอกไว้ว่า 2 อันเฟื้อง 4 อันเฟื้อง เป็นสำคัญ แน่นอนควรเชื่อได้ มิใช่ตราปลอมแล้ว จึงจะทำให้บางลงเบาลงก็เป็นใช้ได้ แล้วพระวิสุทธิโยธามาตย์ จึงได้ทำขึ้นในทอดหลัง รูปซีกเดียวบางกว่าซีกเดียวทำในทอดแรกแล้ว ก็ได้จ่ายใช้ไปทั้ง 2 คราวให้ราษฎรซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นอย่างเดียวราคาเท่ากัน คือ ซีก 2 อันเป็นเฟื้อง เดียว 4 อันเป็นเฟื้อง ดังหมายประกาศก่อนนั้นเถิด อย่าให้มีความสงสัยรังเกียจเลย...” (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2548 : 444-445)

ซึ่ง คุณนวรรตน์ กล่าวว่า การที่ประกาศออกมาโดยให้ลดความหนาของเหรียญลง องค์รัชกาลที่ 4 “พระองค์ท่านทำโดยเชื่อ” มิได้มีเจตนาเป็นอย่างอื่น เนื่องจากพระองค์มิได้มีพื้นฐานทางด้านเศรษฐศาสตร์การเงินอันการลดน้ำหนักของเหรียญกระษาปณ์ลง ถือกันว่าเป็นการทำผิดหลักการทางด้านเศรษฐศาสตร์การเงินที่ว่าด้วยส่วนประกอบของเนื้อโลหะ ที่มีน้ำหนักที่สัมพันธ์กับราคาหน้าเหรียญ ทั้งนี้พระองค์ทรงประกาศว่า “รูปทองแดงที่ทำขึ้นใช้ มีตราประทับแลมีอักษรบอกไว้ว่า 2 อันเฟื้อง 4 อันเฟื้อง เป็นสำคัญแน่นอนควรเชื่อได้มิใช่ตราปลอมแล้ว จึงจะทำให้บางลงเบาลงก็เป็นใช้ได้” ซึ่งพระองค์ทำไปด้วยเจตนาสุจริต

4.1.1 ข) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 5

ภาพที่ 4.6 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งโสฬส

ด้านหัว เป็นรูปของพระจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา

ด้านก้อย เป็นรูปของช้างในวงจักร โดยมีตัวอักษรภาษาไทย จีน และอังกฤษ ปรากฏอยู่บนหน้าเหรียญ โดยระบุข้อความว่า “16 อันเฟื้อง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อดีบุก

การผลิตเหรียญกระษาปณ์ดีบุก ราคา 1 โสฬส ในช่วงต้นของรัชกาลที่ 5 นั้น สืบเนื่องมาจากในปลายรัชกาลที่ 4 มีผู้ทำเหรียญดีบุกปลอม ประกอบกับราคาทองแดงและดีบุกที่ใช้ผลิตเป็นเหรียญราคา ซีก เลี้ยว อัฐ โสฬส ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีราคาเนื้อโลหะสูงกว่าราคาหน้าเหรียญที่ระบุไว้ ดังนั้นราษฎรจึงได้พากันหลอมเหรียญดังกล่าวเป็นแท่ง เพื่อส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ครั้นเมื่อล่วงเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 5 ทางรัฐบาลได้ประกาศให้นำเหรียญดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนในราคาเดิมภายใน 15 วัน หากพ้นกำหนด 15 วันแล้ว จะทำการลดราคาหน้าเหรียญลง ทั้งนี้ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รัฐบาลก็ได้ทำการออกเหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนเนื้อดีบุก ราคา 1 โสฬส (ภาพ 4.6) ดังที่กล่าวข้างต้นออกมาใช้แทน โดยมีการเปลี่ยนตราสัญลักษณ์ที่ด้านหน้าของเหรียญจากพระมหาพิชัยมงกุฏ มาเป็นพระจุลมงกุฏ (พระเกี้ยว) เมื่อปี พ.ศ. 2411 (บุญเกิด งอกคำ, 2526 : 87-88)

ภาพที่ 4.7 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งโสฬส

ด้านหัว เป็นรูปของอักษรย่อ จ.ป.ร. ภายใต้จุลมงกุฏ และปรากฏข้อความว่า “กรุงสยาม รัชกาลที่ 5”

ด้านก้อย เป็นรูปช่อชัยพฤกษ์ โดยในวงช่อชัยพฤกษ์ปรากฏข้อความว่า “โสฬส 16 อันเฟื่อง” และระบุดุลศักราช 1236 อันเป็นปีที่ผลิต (ผลิตปีแรกเมื่อจุลศักราช 1236)

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อทองแดง โดยผลิตจากโรงกระษาปณ์ สีดัน ที่เมืองเบอร์มิงแฮม (Birmingham) ประเทศอังกฤษ ในเหรียญรุ่นนี้มี 4 ราคา คือ โสฬส อัฐ เลี้ยว และสี่ก

ภาพที่ 4.8 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งเสี้ยว

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความบนหน้าเหรียญว่า “จุฬาลงกรณ์ ปร. พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม”

ด้านก้อย เป็นรูปพระสยามเทวาธิราชถือธารพระกร นั่งอยู่บนโล่ตราแผ่นดินของสยาม และปรากฏข้อความว่า “หนึ่ง เซี้ยว” และระบุดังศักราช 1249 อันเป็นปีแรกที่ผลิตเหรียญรุ่นนี้

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อทองแดง มีสามราคา คือ โสฬส อัฐ และเสี้ยว

ในปี พ.ศ. 2416 โลหะทองแดงและดีบุกมีราคาสูงขึ้น อีกทั้งราคาหน้าเหรียญที่ใช้ต่ำกว่าเนื้อของโลหะ จึงเป็นเหตุให้ราษฎรหลอมเหรียญดังกล่าวเป็นแท่งส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ดังนั้นเมื่อขาดเงินปลีกสำหรับใช้จ่ายแล้ว ราษฎรจึงใช้ “ปี่โรงบ่อน” ที่เล่นกันตามโรงบ่อนมาใช้เป็นเงินตราชั่วคราว

เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว รัฐบาลในยุคนั้น จึงได้ทำการออกอัฐกระดาก แต่ก็ปรากฏว่าไม่เป็นที่นิยมของราษฎร ซึ่งในช่วงเดียวกันนั้น (พ.ศ. 2417) เหรียญทองแดงที่ส่งจากประเทศอังกฤษได้ถูกลำเลียงเข้ามาในไทย (ภาพ 4.7) รัฐบาลจึงได้ออกประกาศเมื่อวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2418 ให้ใช้เหรียญทองแดง จ.ป.ร. ได้จุดมงกุฎดังกล่าว พร้อมกันนั้นได้มีประกาศให้เลิกใช้ “ปี่โรงบ่อน” เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2418 ในเหรียญจ.ป.ร.ดังกล่าว มีจุดที่น่าสังเกตที่สำคัญก็คือ ยังไม่มีการปรากฏพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในส่วนของเหรียญทองแดง พระบรมรูป-พระสยามเทวาธิราชนั้น จะเริ่มผลิตใช้ทดแทนเหรียญ จ.ป.ร. เมื่อล่วงเข้าปี พ.ศ. 2430 โดยระบุเป็นจุดศักราชว่า 1249 ข้อน่าสังเกตก็คือ จุดศักราช 1249 ถือว่าเป็นปีสุดท้ายที่ใช้ เพราะต่อมาได้มีพระราชโองการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ใช้ศักราชเป็น “รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.)” ลงวันพฤหัสบดี เดือนสี่ แรมสิบสองค่ำ ปีชวด สัมฤทธิ์ทศก จุดศักราช 1250 (สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2523 : 435)

ภาพที่ 4.9 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งบาท (พระเกี้ยว)

ด้านหัว เป็นรูปของจุลมงกุฎ (พระเกี้ยว) ขนาบข้างด้วยฉัตรทั้งด้านซ้ายและด้านขวา

ด้านหลัง เป็นรูปของช้างในวงจักร เช่นเดียวกันกับเหรียญบาทรัชกาลที่ 4

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน มีสามราคา คือ บาท สลึง และ

เฟื้อง

ภาพที่ 4.10 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งบาท (พระบรมรูป-ตรา

แผ่นดิน)

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์
เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”

ด้านหลัง เป็นรูปตราอาร์มแผ่นดินสยาม และปรากฏข้อความว่า “กรุงสยาม รัชกาลที่
5 บาทหนึ่ง”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน มีสามราคา คือ บาท สลึง และ

เฟื้อง

ภาพที่ 4.11 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งบาท (เหรียญทองแดง)

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผนพระพักตร์ เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “จุฬาลงกรณ์ สยามินทร์”

ด้านหลัง เป็นรูปช้างสามเศียร และปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐ ร.ศ.127 หนึ่งบาท”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน โดยผลิตจากโรงกระษาปณ์ปารีส (Monnaie de Paris) เพื่อนำออกใช้แทนเหรียญรุ่นเก่า แต่พระองค์ทรงเสด็จสวรรคตเสียก่อน จึงมิได้นำออกใช้ แต่เหรียญดังกล่าวเป็นของพระราชทานในงานพระบรมศพแทน

ภาพที่ 4.12 เหรียญกระษาปณ์ที่ระลึกราคาหนึ่งบาท

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผนพระพักตร์ เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “จุฬาลงกรณ์ บรมราชาธิราช”

ด้านหลัง เป็นรูปนารายณ์ทรงสุบรรณ และปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐ ร.ศ.126 หนึ่งบาท”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน ผลิตเพื่อเป็นที่ระลึกในพระราชพิธีรัชม้งคลาภิเษก แต่พระองค์ไม่โปรดจึงทำเป็นเพียงเหรียญตัวอย่างเท่านั้น

การปรากฏพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ในเหรียญกระษาปณ์นั้น จะปรากฏเป็นครั้งแรกในเหรียญหนึ่งบาท พระบรมรูป-ตราแผ่นดิน ในปี พ.ศ.2419 (ภาพ 4.10) อันเป็นเหรียญที่ผลิตมาพร้อมกับเครื่องจักรใหม่ที่ซื้อทดแทนเครื่องจักรเดิม (ที่ติดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2403 พร้อมกับ

โรงกระษาปณ์สิทธิการ) จุดที่น่าสนใจก็คือ เหรียญบาทที่ได้เริ่มใช้ในปี 2419 นั้น เป็นปีหลังจากที่รัชกาลที่ 5 ได้บรมราชาภิเษกเป็นครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ. 2416 และมีการใช้ตราอาร์มแผ่นดินอย่างเป็นทางการถึงสามปี เพราะเหตุใดจึงต้องมีระยะเวลาห่างกันถึงสามปี ?

ผู้วิจัยพบว่า เนื่องจากในปี พ.ศ. 2417 เครื่องจักรที่สั่งมาตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เพื่อผลิตเหรียญกระษาปณ์ได้ชำรุด อีกทั้งรัชกาลที่ 5 ได้บรมราชาภิเษกในปี 2416 อันหมายถึง พระองค์ทรงว่าราชการได้เองโดยต้องมีผู้สำเร็จราชการอีกต่อไป แต่เนื่องจากเครื่องจักรชำรุดจึงต้องอาศัยระยะเวลา ในการสั่งเครื่องจักรใหม่เข้ามา นอกจากนั้นยังต้องสั่งแกะแม่ตราสำหรับปั๊มเหรียญจากประเทศอังกฤษอีกด้วย ดังนั้นจึงไม่แปลกใจที่ว่าต้องรอระยะเวลากว่า 3 ปี จึงสามารถผลิตเหรียญกระษาปณ์ 1 บาทที่มีพระพักตร์ของพระองค์ ส่วนรายละเอียดของเหรียญหมวด (ภาพ 4.11) และเหรียญที่ระลึก 1 บาท นารายณ์ทรงสุบรรณ (ภาพ 4.12) จะกล่าวถึงรายละเอียดในบทที่ 5 ต่อไป

4.1.1ค) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 6

ภาพที่ 4.13 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคาหนึ่งบาท

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผินพระพักตร์เบื้องขวา และปรากฏข้อความว่า “มหาวชิราวุธ สยามินทร์”

ด้านก้อย เป็นรูปช้างสามเศียร และปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐ 2461 หนึ่งบาท”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน เหรียญรุ่นนี้มี 3 ราคา คือ 1 บาท 2 สลึง และ 1 สลึงตามลำดับ

เหรียญกระษาปณ์ในรัชกาลที่ 6 ราคา 1 บาท (ภาพ 4.13) ได้ปรากฏปีศักราชในรูปของพุทธศักราชเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2456 เนื่องจากพระองค์ทรงประกาศให้ใช้พุทธศักราชแทนรัตนโกสินทร์ศกอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2455 เป็นต้นไป แต่เนื่องจากว่าในปีก่อนหน้านั้นรัฐบาลยังมีการใช้เหรียญบาทพระบรมรูป-ตราแผ่นดินของรัชกาลที่ 5 อยู่ และยังมีการใช้หมุนเวียนอย่างเพียงพอ จึงยังมีได้ทำการผลิตเหรียญบาทในช่วง 3 ปีแรกของรัชกาลที่ 6 การผลิตจะเริ่มอย่าง

เป็นทางการในปี พ.ศ. 2456 และเนื่องจากได้มีการเปลี่ยนศักราชจากรัตนโกสินทร์ศก มาเป็น พุทธศักราชเมื่อปีก่อนหน้านั้น ฉะนั้นจึงได้ใช้ปีพุทธศักราชลงบนหน้าเหรียญดังกล่าว

4.1.1ง) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 7

ภาพที่ 4.14 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคา 50 สตางค์

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฝืนพระพักตร์ เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “ประชาธิปไตย สยามินทร์”

ด้านก้อย เป็นรูปช้างยืนแท่น และปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐ 2472 50 สต.”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน เหรียญรุ่นนี้มี 2 ราคา คือ 50 สตางค์ และ 25 สตางค์ตามลำดับ

เหรียญกระษาปณ์ในสมัยรัชกาลที่ 7 มิได้ผลิตเหรียญกระษาปณ์ราคา 1 บาท เนื่องจากในช่วงของรัชกาลที่ 6 แร่เงินในตลาดโลกมีราคาสูงขึ้น รัชกาลที่ 6 จึงได้ผลิตธนบัตร 1 บาท ออกใช้แทนเหรียญกระษาปณ์ 1 บาท ดังนั้นในรัชกาลที่ 7 จึงมิได้มีเหรียญกระษาปณ์ 1 บาทใช้ แต่จะมีเหรียญ 50 สตางค์ และ 25 สตางค์ใช้ ซึ่งผลิตจากโลหะเงิน แต่จะทำการลดส่วนผสมโลหะเงินลง โดยเป็นเนื้อเงิน 65 % ต่อเนื้อทองแดง 35% และผลิตเฉพาะปี พ.ศ. 2472 เพียงหนึ่งปีเท่านั้น เนื่องจากได้มีการปิดโรงกระษาปณ์ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472-2477

การปิดโรงกระษาปณ์ในสมัยรัชกาลที่ 7 นี้ เป็นผลสืบเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในปี พ.ศ. 2472 อันเนื่องมาจากตลาดหุ้นที่นิวยอร์กล่มสลาย ประกอบกับผลสืบเนื่องจากเศรษฐกิจที่ซบเซาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ประกอบกัน (สมาคมเหรียญกษาปณ์แห่งประเทศไทย, 2533 : 19) สิ่งที่น่าสังเกตของเหรียญกระษาปณ์รุ่นดังกล่าว ก็คือ ในส่วนของราคาหน้าเหรียญ จะเปลี่ยนข้อความจากคำว่า “สลึง” มาเป็น “สตางค์”

ภาพที่ 4.15 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียน (สตางค์)

ด้านหัว เป็นรูปอุณาโลมเจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐ 1 สตางค์”

ด้านก้อย เป็นรูปจักรเจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “พ.ศ. 2469”

หมายเหตุ เหรียญสตางค์เริ่มผลิตใช้เป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5 และใช้ต่อมาในรัชกาลที่ 6 7 และ 8 ตามลำดับ หนึ่งในสมัยรัชกาลที่ 8 ยุคที่เปลี่ยนนามประเทศจาก “สยาม” มาเป็น “ไทย” ได้มีการเปลี่ยนข้อความบนเหรียญจาก “สยามรัฐ” เป็น “รัฐบาลไทย” ส่วนลวดลายบนเหรียญได้เปลี่ยนจากอุณาโลมและจักรมาเป็นลายกนกแข่งสิงห์

4.1.1จ) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 8

ภาพที่ 4.16 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียน (สตางค์)

ด้านหัว เป็นรูปลายกนกแข่งสิงห์เจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “10 ส.ต. รัฐบาลไทย”

ด้านก้อย เป็นรูปลายกนกเจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “พ.ศ. 2484”

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ผลิตจากเนื้อเงิน เหรียญรุ่นนี้มีราคาต่างๆกันสามราคาอันได้แก่ 5 สตางค์ 10 สตางค์ และ 20 สตางค์ตามลำดับ

ภาพที่ 4.17 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียน (สตางค์รัฐ)

ด้านหัว เป็นรูปลายกนกแข่งสิงห์เจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “20 ส.ต. รัฐบาลไทย”

ด้านก้อย เป็นรูปลายกนกเจาะรูตรงกลางเหรียญ และปรากฏข้อความว่า “พ.ศ. 2484”

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ผลิตจากเนื้อดีบุก เหรียญรุ่นนี้มีการปรับภาษาไทยจากคำว่า “รัฐบาลไทย” มาเป็น “รัฐบาลไทย” ส่วนคำว่า “พ.ศ.” เปลี่ยนเป็น “พ.ศ.”

เหรียญสตางค์รัฐได้เริ่มใช้ครั้งแรกตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 ในปี ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) (ภาพ 4.15) และใช้เรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 8 แต่ได้มีการเปลี่ยนรูปแบบเรื่อยมา ดังจะกล่าวอีกครั้งในบทที่ 5

ภาพที่ 4.18 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคา 50 สตางค์ (รุ่นหัวโต)

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ผินพระพักตร์เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “อานันทมหิดล รัชกาลที่ 8”

ด้านก้อย เป็นรูปครุฑพ่าห์ และปรากฏข้อความว่า “รัฐบาลไทย 50 ส.ต. พ.ศ. 2489”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อดีบุก เหรียญรุ่นนี้มี 4 ราคา คือ 50 สตางค์ 25 สตางค์ 10 สตางค์ และ 5 สตางค์ตามลำดับ

ภาพที่ 4.19 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคา 50 สตางค์ (รุ่นเจริญพระชนม์)

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ผินพระ
พักตร์เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “อานันทมหิดล รัชกาลที่ 8”

ด้านก้อย เป็นรูปครุฑพ่าห์ และปรากฏข้อความว่า “รัฐบาลไทย 50 ส.ต. พ.ศ. 2489”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อดีบุก เหรียญรุ่นนี้มี 4 ราคา คือ 50
สตางค์ 25 สตางค์ 10 สตางค์ และ 5 สตางค์ เช่นเดียวกับเหรียญรุ่นหัวโตข้างต้น

4.1.1) เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนสมัยรัชกาลที่ 9

ภาพที่ 4.20 เหรียญกระษาปณ์หมุนเวียนราคา 50 สตางค์

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผินพระ
พักตร์เบื้องซ้าย และปรากฏข้อความว่า “ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9”

ด้านก้อย เป็นรูปตราอาร์มแผ่นดินสมัยรัชกาลที่ 5 และปรากฏข้อความว่า “รัฐบาล
ไทย 50 ส.ต. พ.ศ. 2493”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อโลหะต่างๆหลายชนิด และมีหลาย
ราคา แต่รูปแบบและลักษณะของเหรียญกระษาปณ์เป็นรูปแบบเดียวกัน

เหรียญกระษาปณ์ในรัชกาลที่ 8 เริ่มมีพระบรมรูปในปี พ.ศ. 2489 (ภาพ 4.18 และ
4.19) อันแสดงให้เห็นถึงกระแสที่นิยมสถาบันกษัตริย์ในสังคมไทย โดยเฉพาะในช่วงหลัง
สงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนเหรียญรัชกาลที่ 9 เริ่มผลิตใช้ในปี พ.ศ. 2493 อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 9 ของกรุงรัตนโกสินทร์ ดังจะกล่าวถึงบทที่ 5 ต่อไป

4.1.2 เหรียญที่ระลึกของไทย

4.1.2 ก) เหรียญที่ระลึกสมัยรัชกาลที่ 5

ภาพที่ 4.21 เหรียญที่ระลึกพระบรมรูปรัชกาลที่ 5 (เหรียญหลักแจว)²

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นพระเจ้าทรงมหาดไทย ผินพระพักตร์เบื้องซ้ายและปรากฏข้อความว่า “สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ ดินทรเทพยมหามงกุฎ พระเจ้ากรุงสยามที่ 5”

ด้านก้อย เป็นรูปช่อดอกไม้ และปรากฏข้อความว่า “การเฉลิมพระชนมพรรษา ปีมหามงคล จด กักราช ๑๒๓๓ เปรียบถือในราชการ บคปณ”

ปีที่สร้าง พ.ศ.2414

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ระลึกที่สร้างในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปี พ.ศ.

2414

เหรียญที่ระลึกในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ปรากฏพระบรมรูปครั้งแรก คือ เหรียญหลักแจว (ภาพ 4.21) อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับคติ การทำรูปเหมือนมากขึ้นในสังคมไทย น่าสังเกตว่า เหรียญดังกล่าวได้ผลิตในคราวเดียวกันกับการหล่อพระบรมรูปของบูรพมหากษัตริย์สี่

² ที่มาของภาพในส่วนนี้ ดู กรมธนารักษ์, เหรียญที่ระลึกกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2525 (กรุงเทพฯ : กรมธนารักษ์, 2525), หน้า 29-213. และหนังสือทรัพย์สินแผ่นดินสยาม โดยอดุลย์ หงส์จินตกุล, 2540

พระองค์ในลักษณะที่เหมือนจริง
พระบรมมหาราชวังจนถึงปัจจุบัน

และถูกประดิษฐานอยู่ในปราสาทพระเทพบิดรใน

ภาพที่ 4.22 เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 5

ด้านหัว เป็นพระปรมาภิไธยย่อว่า “จจจ” โดยริมเหรียญโดยรอบปรากฏข้อความว่า
“การบรมราชาภิเษก ในสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรีกามบุญจศกศักราช 1235”

ด้านหลัง เป็นตราอาร์มแผ่นดินที่ออกแบบโดย หม่อมเจ้า ประวิง ชุมสาย โดย
รายละเอียดของลวดลายจะกล่าวถึงในส่วนของบทที่ 5 ต่อไป

ปีที่สร้าง พ.ศ.2416

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ระลึกที่สร้างในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของ
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2416

เหรียญที่ระลึกบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 5 ได้มีการปรากฏตราอาร์มแผ่นดินเป็นครั้งแรก
อันมีนัยยะของการที่ทรงบรรลุนิติภาวะ โดยต้องมีผู้สำเร็จราชการอีกต่อไป ตราอาร์ม
แผ่นดินดังกล่าวยังมีนัยยะแฝงของการเป็นพระมหากษัตริย์อย่างเป็นทางการของรัชกาลที่ 5 อีกด้วย

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาพที่ 4.23 เหรียญที่ระลึกศตวรรษมาลา

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปพระมหากษัตริย์ทั้ง 5 พระองค์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ด้านก้อย เป็นข้อความจารึกนามของ พระมหากษัตริย์ทั้ง 5 พระองค์

ปีที่สร้าง พ.ศ.2425

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ระลึกที่สร้างในการเฉลิมฉลองพระนครครบ 100 ปี

เหรียญที่ระลึกศตวรรษมาลานั้นเป็นเหรียญแรกๆ ในขนบธรรมเนียมแบบตะวันตก ที่ว่าด้วยเรื่องการฉลองทุกๆ 25 50 100 และ 150 ปี อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงความคิดในสังคมไทย นอกจากนี้ยังมีรูปแบบของการช้อนพระบรมรูปของบูรพมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีตั้งแต่รัชกาลที่ 1-5 เป็นครั้งแรกอีกด้วย เหรียญดังกล่าวได้ผลิตจากประเทศอังกฤษ โดย เจ. ดับบลิว. เบนสัน ซึ่งมีระบุงำนวนผลิตเหรียญดังกล่าวทั้งสิ้น 6,000 เหรียญ เหรียญดังกล่าวมีทั้งรูปแบบที่เป็นเหรียญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญที่ระลึกแบบกลม³

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

³ รายละเอียดเพิ่มเติมของเหรียญศตวรรษมาลาดูได้ใน ธโนทัย สุขทิศ ในศิลปวัฒนธรรม ลำดับที่ 324 ปีที่ 27 ฉบับที่ 12 ตุลาคม 2549 หน้า 149-155

4.1.2ข) เหรียญที่ระลึกสมัยรัชกาลที่ 6

ภาพที่ 4.24 เหรียญที่ระลึกพระราชพิธีบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ 6

ด้านหัว เป็นพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้านก้อย เป็นรูปของเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

ปีที่สร้าง พ.ศ.2454

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ระลึกที่สร้างในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4.1.2ค) เหรียญที่ระลึกสมัยรัชกาลที่ 7

ภาพที่ 4.25 เหรียญที่ระลึกสยามรัฐพิพิธพันธ์

ด้านหน้า เป็นรูปช้างเผือกยืนแทนในโบเสมา

ด้านหลัง ปรากฏข้อความว่า “สยามรัฐพิพิธภัณฑ 2468”

ปีที่สร้าง พ.ศ. 2468

หมายเหตุ เป็นเหรียญที่ระลึกเนื่องในการจัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ ณ สวนลุมพินี

4.2 เหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของลาว⁴

4.2.1 เหรียญกระษาปณ์ลาว (อินโดจีน-ฝรั่งเศส)

ในส่วนของเหรียญกระษาปณ์ของลาว จะกล่าวแต่เฉพาะเหรียญที่มีสัญลักษณ์ที่สำคัญ เช่นเดียวกันกับเหรียญของไทยและมีได้กล่าวถึงทุกๆ เหรียญ ส่วนเหรียญที่ระลึกของลาวนั้น จากการศึกษาของผู้วิจัยยังไม่พบหลักฐานว่า ลาวในยุคอาณานิคมของฝรั่งเศสได้มีการออกเหรียญที่ระลึก แต่หลังจากได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้ว ทางพระราชอาณาจักรลาวมีการออกเหรียญกระษาปณ์ที่ระลึกเท่านั้น (ส่วนเหรียญที่ระลึกก็ยังไม่พบหลักฐานว่ามีการผลิตอีกเช่นกัน) และได้ผลิตเมื่อล่วงเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 1970 ซึ่งนอกเหนือจากระยะเวลาที่ทำการศึกษาดังนั้นจะละไว้และไม่กล่าวถึงในส่วนของเหรียญกระษาปณ์ที่ระลึกของลาว ส่วนรายละเอียดเพิ่มเติมของแต่ละเหรียญนั้น ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงในบทที่ 5 ต่อไป

ภาพที่ 4.26 เหรียญอินโดจีน ราคา 1 ของติมส์

ด้านหัว เป็นรูปของมารีอานน์กำลังห่มร่มธงให้แก่ชนพื้นเมืองอินโดจีน

ด้านก้อย ปรากฏข้อความว่า “Indo-chine Francaise” ไม่ระบุหน้าหนักเหรียญ

⁴ ที่มาของภาพส่วนนี้ ดูได้ใน www.art-hanoi.com

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระดาษปลั้ที่ผลิตจากเนื้อทองแดง ใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1896-1939

ภาพที่ 4.27 เหรียญอินโดจีน ราคา 1 ของติมส์

ด้านหัว ปรากฏข้อความว่า “E’tat Français” โดยระบุปีว่า 1943

ด้านก้อย ปรากฏข้อความว่า “Indochine” ไม่ระบุน้ำหนักเหรียญ

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระดาษปลั้ที่ผลิตจากเนื้ออลูมิเนียม โดยผลิตใช้ในปี ค.ศ. 1943 เพียงปีเดียว

ภาพที่ 4.28 เหรียญอินโดจีน ราคา 1 เปี้ยสเตอร์

ด้านหัว ปรากฏรูปของเทพีเสรีภาพถือมีดหาวและข้อความว่า “Republique Française”

ด้านก้อย ปรากฏข้อความว่า “Indochine Francaise” ในช่อชัยพฤกษ์ปรากฏข้อความว่า “คอลลาร์เพื่อการค้า (Piastrre de commerce)” โดยมีการระบุน้ำหนักเหรียญว่าหนัก 27 กรัม และมีความบริสุทธิ์ของเนื้อเงิน 90%

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระดาษปลั้ที่ผลิตจากเนื้อเงิน โดยผลิตใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1885 ถึง ค.ศ. 1928

ภาพที่ 4.29 เหรียญอินโดจีน ราคา 1 เปียสเตอร์

ด้านหัว ปราบกฎรูปของ Marianne หันหน้าไปทางเบื้องซ้าย

ด้านก้อย ปราบกฎข้อความว่า Indochine Française โดยระบุ ปีค.ศ. 1931 อันเป็นปีที่ผลิต

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อเงิน โดยผลิตใช้เฉพาะปี ค.ศ. 1931 เพียงปีเดียว สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ น้ำหนักจะลดจาก 27 กรัม เป็น 20 กรัม จากรุ่นข้างต้น

ภาพที่ 4.30 เหรียญอินโดจีน ราคา 1 เปียสเตอร์

ด้านหัว ปราบกฎรูปของ Marianne หันหน้าไปทางเบื้องขวา มีข้อความถึงกิ่งใบมะกอก และปราบกฎข้อความว่า “Union Française”

ด้านก้อย ปราบกฎข้อความว่า “Federation Indochinoise”

หมายเหตุ เป็นเหรียญกระษาปณ์ที่ผลิตจากเนื้อนิกเกิล

4.2.2 เหรียญกระดาษปล้นลาว (พระราชอาณาจักรลาว)

ภาพที่ 4.31 เหรียญกระดาษปล้นพระราชอาณาจักรลาว ราคา 20 ของติมส์

ด้านหัว ปรากฏเป็นรูปตราสัญลักษณ์แห่งพระราชอาณาจักรลาว โดยเป็นรูปช้างสามเศียรภายใต้ร่มฉัตร และปรากฏข้อความว่า “พระราชอาณาจักรลาว” ทั้งภาษาลาว และภาษาฝรั่งเศส

ด้านก้อย ปรากฏปีที่ผลิต (1952) และระบุราคาว่า 20 ของติมส์ (อ็ด)

หมายเหตุ เป็นเหรียญรุ่นแรกของพระราชอาณาจักรลาว ที่มีเงินตราใช้เป็นของตนเอง ผลิตจากเนื้ออลูมิเนียม โดยผลิตใช้ใน ช่วงปี ค.ศ. 1952 เพียงปีเดียว

ภาพที่ 4.32 เหรียญกระดาษปล้นพระราชอาณาจักรลาว ราคา 50 ของติมส์

ด้านหัว ปรากฏเป็นรูปพานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรลาว และปรากฏข้อความว่า “พระราชอาณาจักรลาว” ทั้งภาษาลาว และภาษาฝรั่งเศส

ด้านก้อย ปรากฏปีที่ผลิต (1952) และระบุราคาว่า 50 ของติมส์ (อ็ด)

หมายเหตุ เป็นเหรียญรุ่นแรกของพระราชอาณาจักรลาว ที่มีเงินตราใช้เป็นของตนเอง ผลิตจากเนื้ออลูมิเนียม โดยผลิตใช้ใน ช่วงปี ค.ศ. 1952 เพียงปีเดียว

จากข้อมูลข้างต้นที่นำเสนอมาทั้งหมดในบทนี้ จะนำไปสู่การวิเคราะห์ถึงสัญลักษณ์บน
เหรียญกระษาปณ์และเหรียญที่ระลึกของไทยและลาวต่อไปในบทที่ 5

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved